

ПОТРОШАЧКИ СТЕЧАЈ У ПРАВУ РУСИЈЕ¹

Апстракт

Русија се у последњој деценији XX века, након драстичних промена у начину функционисања привреде, враћа инстинктивну стечаја који је постојао до револуције 1917. године. Поред стечаја компанија, у руској пракси се појављује и инстинктивна стечаја над имовином физичких лица – у почетку само предузетника, а од 2015. године и потрошача. Стечај над имовином физичких лица сада у особен правни инстинктивни за којим покреће настаје са појавом потрошачких кредитних и дерегулацијом кредитног тржишта, што је процес који се у Русији догађа тек у последњих неколико година. Финансијска криза, економске санкције, пад вредности рубље, пораст инфлације, само су неки од фактора који су одредили законодавца да уведе такав инстинктивни. Законодавни тим је био дуг – такав инстинктивни постоји још у решењима стечајног закона од 1998. године, али никада нису сprovedене одговарајуће законодавне реформе које су биле предуслов за његову примену. Коначно је закон који регулише то питање остварио да се примењује од октобра 2015. године. У раду ће бити представљена решења руског законодавца, сагледана кроз призму савремених тенденција у овој области.

Кључне речи: стечај, Русија, потрошачки стечај.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У свакодневној употреби термин стечај има негативан призвук. У већини модерних друштава, ипак процес стечаја је усмерен ка олакшавању терета дугова које дужник, као резултат тренутних економских околности, не може у целости да исплати.² Стечај се у почетку махом везивао само за привредне субјекте, али се временом појављује потреба да се персонални домен одредаба стечајног законодавства прошири и на физичка лица – потрошаче. Дужници-потрошачи јесу лица која су направила дугове који нису повезани са пословним активностима (нпр. исплата хипотеке, дугови по основу кредитних картица, куповина робе на кредит, зајмови од банке, минус на текућем рачуну).³

* Дипломирани правник-мастер, истраживач-сарадник, Институт за упоредно право у Београду.

1 Појам потрошачки стечај се односи на стечај над имовином физичких лица која не обављају пословне активности. У раду ће се (иако шири по значењу) користити и термини стечај над имовином физичког лица, индивидуални стечај и лични стечај, како би се избегла понављања.

2 S. Viimsalu, „The Over-Indebtedness Regulatory System in the Light of the Changing Economic Landscape“, *Juridica international* XVII/2010, 218.

3 F. Tolmie, *Corporate and personal insolvency law*, London 2003², 27.

Стечај над имовином физичког лица се појављује као одговор законодавца на развој кредитне привреде. Експанзија потрошачких кредита најзначајнији је фактор који доводи до увођења и убрзаног развоја такве врсте стечаја.⁴ Државе су често ради заштите финансијске стабилности регулисале давање кредита, што је ограничавало доступност необезбеђених потрошачких кредита као једну од најризицијних форми кредитирања. Данас, у добу дерегулације, готово у свим земљама такви прописи су напуштени или нису толико строги.⁵ Кредити постепено постају доступни широком слоју становништва (тзв. демократизација кредита).⁶ Мења се, такође, и форма задуживања – све више се користе кредитне картице које представљају вид необезбеђеног задуживања.⁷

Неке одлуке о позајмљивању су се временом показале као лоше. Појединци су се суочили са финансијским крахом због погрешне процене у погледу свог будућег финансијског стања, природе и услова позајмљивања и неочекиваних животних проблема (губитак посла, развод, рођење детета, озбиљна или дужа болест).⁸ Постало је јасно да је неопходно пружити излаз све већем броју лица која су се борила са теретом финансијских тешкоћа. На насталу ситуацију државе реагују на различите начине – интервенција на кредитном тржишту, обезбеђивање правичне и одговорне праксе позајмљивања, едукација потрошача.⁹ Увођење процедуре колективног намирења поверилаца једно је од могућих решења које данас све више добија на значају.

2. ПОЈАМ ПОТРОШАЧКОГ СТЕЧАЈА И ЊЕГОВЕ ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Индивидуални стечај је подграна стечајног права која уређује имовинскоправне односе између инсолвентног физичког лица (стечајног дужника) и његових поверилаца, као и поступак којим се физичком лицу обез-

4 В. Радовић, *Индивидуални стечај: стечај над имовином физичког лица*, Београд 2006, 15–16.

5 J. Niemi-Kiesiläinen, I. Ramsay, W. Whitford, „Introduction“, in: J. Niemi-Kiesiläinen, I. Ramsay, W. Whitford (eds.) *Consumer Bankruptcy in Global Perspective*, Oxford-Portland 2003, 6.

6 *Ibid.*, 2.

7 *Ibid.*, 3. О предностима кредитних картица видети: I. Ramsay, „Consumer Credit Society and Consumer Bankruptcy: Reflections on Credit Cards and Bankruptcy in the Informational Economy“, in: J. Niemi-Kiesiläinen, I. Ramsay, W. Whitford (eds.), *Consumer Bankruptcy in Global Perspective*, Oxford-Portland 2003, 20.

8 J. Kilborn, „Two Decades, Three Key Questions, and Evolving Answers in European Consumer Insolvency Law: Responsibility, Discretion, and Sacrifice“, in: J. Niemi, I. Ramsay, W. Whitford (eds.), *Consumer Credit, Debt and Bankruptcy: Comparative and International Perspectives*, Oxford-Portland 2009, 309. Слично G. McCormack, A. Keay, S. Brown, J. Dahlgreen, Study on a new approach to business failure and insolvency: Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, http://ec.europa.eu/justice/civil/files/insolvency/insolvency_study_2016_final_en.pdf, 16. јануара 2017, 307. Тако и F. Tolmie, 28.

9 G. McCormack et al., 308.

беђује нови финансијски почетак, уз намирење необезбеђених поверилаца по принципима колективности, равноправности, правичности и принудности, преко повереника, под надзором стечајног суда.¹⁰

Као основи циљеви ове врсте стечајног поступка препознају се: смањивање ризика финансијске и друштвене изопштености дужника, ослобађање од плаћања дугова који не могу да се намире, рехабилитација дужника, нови почетак за дужника и његово враћање продуктивности.¹¹

Поступак спровођења индивидуалног стечаја заснован је на два основна начела: начело новог финансијског почетка и колективно, равномерно, правично и принудно намирење необезбеђених поверилаца.¹² Начело новог финансијског почетка је особена карактеристика личног стечаја, повезана са чињеницом да окончањем стечајног поступка (за разлику од правног лица), физичко лице не престаје да постоји. Основни темељи на којима почива то начело јесу: ослобођење од одговорности за плаћање преосталих обавеза, изузимање одређене имовине од извршења и малобројна лично-правна ограничења за дужника.¹³

Нужни предуслов ефикасног и модерног система личног стечаја јесте смањивање терета дуга за презадуженог појединца да би он могао поново да се укључи у друштвене и економске токове.¹⁴ Често је потребно пронаћи равнотежу између потребе да се пружи адекватни механизми за презадужене појединце да почну изнова са својим животом и друштвене бриге да дугови буду плаћени (морална дужност).¹⁵ Након завршетка поступка, по правилу, дужник се ослобађа испуњења преосталих, неизмирених обавеза према повериоцима. У циљу спречавања злоупотребе института, међутим, сви стечајни закони уносе корективне механизме који би требало стално да контролишу одобравања ослобођења дужнику.¹⁶

Увођењем стечаја над имовином физичког лица остварује се низ користи за повериоце, дужника и његову породицу, али и за друштво као целину.¹⁷

Алтернатива стечајном поступку јесте спровођење извршења над имовином дужника. Извршни поступак, међутим, није увек ефикасна процедура и не одражава се увек повољно на положај дужника и његових пове-

10 В. Радовић, 17.

11 G. McCormack et al., 386.

12 В. Радовић, 19.

13 В. Радовић, 80. За детаљну анализу начела новог финансијског почетка видети: *ibid.*, 89–233.

14 J. Kilborn, „Treating the New European Disease of Consumer Debt in a Post-Communist State: The Groundbreaking New Russian Personal Insolvency Law“, *Brooklyn Journal of International Law*, Vol. 41, 2/2016, 669.

15 S. Viimsalu, 225.

16 В. Радовић, 151.

17 J. Kilborn et al., Report on the treatment of the insolvency of natural persons, 2013, http://siteresources.worldbank.org/INTGILD/Resources/WBInsolvencyOfNaturalPersonsReport_01_11_13.pdf, 4. јануара 2017, 20.

рилица, те се коришћење стечаја види као начин да се отклоне евентуални недостаци.¹⁸ Путем стечајног поступка се избегава трошење времена и средстава на више индивидуалних поступака извршења, где сваки поверилац остварује само своје интересе и настоји да за себе приграби целокупну имовину стечајног дужника.¹⁹ Стечај побољшава положај поверилаца, јер се остварује повећање (вредности) исплате сваком повериоцу и правична расподела међу њима.²⁰ Корист за дужника се огледа у отклањању бројних притисака са „поштеног, а несрећног дужника“ који се негативно одражавају на његово психо-физичко стање, као и у могућности да дужник након окончања поступка поврати своју солвентност.²¹ Користи за све учеснике у поступку „прелиће“ се и на друштво. Са једне стране, повериоци ће бити дисциплинованији и подстакнути да пажљивије поступају у трансакцијама са дужницима, а са друге стране, отклониће се притисци са дужника и подстаћи његова предузетничка активност, што ће се позитивно одразити на јачање економске активности у националним оквирима и конкурентности домаће привреде.²²

И поред предности које доноси постојање индивидуалног стечаја, јављају се и чиниоци који стварају задршку код законодавца приликом његовог увођења и уређења. Међу најзначајније издвајају се морални хазард, отварање простора за превару од стране дужника и страх дужника од учешћа у поступку због могуће стигме.²³ Морални хазард се јавља као посебан проблем регулисања питања стечаја над имовином физичких лица. Постоји бојазан да неће постојати довољно подстицаја за потрошаче да предузму кораке да уопште и избегну финансијске тешкоће ако је ослобођење од обавезе плаћања преосталих дугова превише лако доступно.²⁴ Законодавци јесу страховали од моралног хазарда на страни потрошача, али су увидели да су олакшали или чак и охрабрили неефикасно и neodговорно давање кредита од стране поверилаца.²⁵ Све су присутнији проблеми негативне селекције приликом одобравања кредита услед немогућности да се процени степен ризичности дужника приликом закључивања уговора.²⁶ Улога стечаја јесте у томе да подстакне одговорно позајмљивање и смањивање негативних ефеката (преваљивање трошкова грешака зајмодавца на све кориснике кроз повећавање цене услуга).²⁷

18 Korpus prava, The Afterlife: Insolvency of an Individual, <http://www.korpusprava.com/en/publications/analytics/the-afterlife-insolvency-of-an-individual.html>, 30. октобра 2016.

19 J. Kilborn et al., 20–24.

20 *Ibid.*, 24.

21 *Ibid.*, 25–26. Korpus prava.

22 J. Kilborn et al., 27–39.

23 *Ibid.*, 41–43.

24 J. Niemi-Kiesiläinen et al., 6.

25 J. Kilborn 2009, 311.

26 J. Niemi-Kiesiläinen et al., 24.

27 J. Kilborn et al., 31–32.

3. ПРАВО РУСИЈЕ

1) *Историјат њоџрошачког стечаја у савременој Русији*²⁸

Русија је до револуције 1917. године познавала могућност спровођења стечајног поступка.²⁹ Након увођења комунистичког режима, међутим, руски законодавац се све више удаљава од идеје стечаја која се није уклапала у тадашње идеолошке концепције.³⁰ Тек са променом друштвених и политичких околности почетком деведесетих година XX века, долази до поновне потребе за стечајним законодавством. Од 1992. године па до данас у Русији су донета три стечајна закона.

Први закон усвојен је крајем 1992. године.³¹ Закон је усвојио концепт трговачког стечаја, то јест као субјекти стечајног поступка могли су да се појаве компаније и предузетници. Потрошачки кредити су у том периоду били тек у зачетку, тако да није постојала потреба за регулисањем стечаја потрошача.³²

Други закон усвојен је 1998. године³³ у жеку привредне кризе и кризе националног дуга³⁴ и он познаје и стечај потрошача, али те одредбе нису заживеле јер није извршено потребно усклађивање са бројним другим законима.

Последњи закон усвојен је 2002. године³⁵ и такође регулише потрошачки стечај, али се ни његове изворне одредбе нису примењивале, јер је било потребно да се закон усклади са Грађанским закоником коме су те одредбе биле стране.³⁶ Већ 2004. године јављају се предлози да се реши питање потрошачког стечаја, али се тај пројекат годинама вртео у круг, праћен одла-

28 За детаљну анализу историјата стечаја у руском праву видети: J. Kilborn, 2016, 675 и даље.

29 Законодавац је предвиђао могућност спровођења поступка и над имовином физичких лица и правио је разлику између трговаца и нетрговаца – основна разлика била је везана за надлежни суд и за законска правила која ће се примењивати. J. Kilborn, 2016, 679.

30 Остаци стечајног законодавства су постојали у совјетском Грађанском законнику двадесетих и тридесетих година XX века, иако су решавали само питања стечаја државних предузећа и задруга. Након Другог светског рата, планска национална привреда је искључила сврху постојања стечаја, чак и за предузећа, тако да је концепт стечаја уклоњен из совјетског законодавства шездесетих година. *Ibid.*, 680 фн. 131.

31 Закон РФ от 19 ноября 1992 г., № 3929-1 „О несостоятельности (банкротстве) предприятий“.

32 J. Kilborn, 2016, 680.

33 Федеральный закон от 8. января 1998 г., № 6-ФЗ „О несостоятельности (банкротстве)“.

34 J. Kilborn, 2016, 659.

35 Федеральный закон от 26. октября 2002 г., № 127-ФЗ „О несостоятельности (банкротстве)“ – СЗ.

36 Главни аргумент противника потрошачког стечаја је био заснован на претпоставци да је примена његових одредаба супротна Грађанском законнику који изричито не предвиђа стечај појединаца. Не значи то да би требало забранити ту одредбу. Управо супротно – примена великог броја одредаба Грађанског законика није могућа без регулисања процедуре признања стечаја појединаца који нема статус предузетника. Пре свега је реч о одредбама које су у вези са солидарном одговорношћу појединаца за дугове правних лица. V. Vitransky, „Insolvency and Bankruptcy Law Reform in the Russian Federation“, *McGill Law Journal*, Vol. 44, 1999, 418.

гањем и налозима за поновно разматрање, као резултат политичког отпора моћног банкарског лобија, у комбинацији са страхом од непознатог.³⁷ Врло брзо је постало јасно да је увођење личног стечаја пре свега политичко, него правно питање.³⁸

Интензивнија законодавна активност јавља се 2012. године са покушајима да се изменама закона реши питање потрошачког стечаја, што је коначно и постигнуто усвајањем измена крајем 2014. године. Примена измена је требало да почне 1. јула 2015, али је одложена за 1. октобар исте године када су релевантне одредбе закона коначно почеле да се примењују. Непосредно након ступања на снагу закона, донета је, такође, и Одлука пленарне седнице Врховног суда Руске Федерације од 13. октобра 2015. бр. 45 „О неким питањима повезаним са увођењем процедура које се примењују у случају стечаја (банкротства) грађана“.³⁹ Одлука јесте специфична, јер није настала као реакција на спорно питање које се појавило у пракси. Због тога се приликом њеног доношења морало поћи од претпоставке које би то нове одредбе могле представљати проблем и пре него што су почеле да се примењују, у покушају да се спречи формирање праксе која је супротна циљевима правних прописа који се баве том врстом стечаја.⁴⁰

2) Предуслови за развој потрошачког стечаја у Русији

Догађаји у последњих неколико година подстакли су руске законодавце да усвоје закон који ће се бавити питањима решавања кризе потрошачког дуга. Најзначајнији „окидачи“ били су комбинација западњачких санкција и пад цена нафте који је проузроковао смањење БДП-а у Русији први пут од 2009. године. Вредност рубље је, такође, знатно пала у односу на евро – рубља је изгубила половину своје вредности 2014. године, а појавили су се проблеми и са хипотекарним кредитима.⁴¹ У економији која доста зависи од прихода од нафте, криза у светским ценама нафте и последично и врло мали пораст цена робе или незапослености би могао да пошаље руске породице у ковитлац финансијских тешкоћа.⁴²

Први случајеви индивидуалних стечајева укључивали су предлоге које су подносиле банке против богатих бизнисмена. Разлог је специфичан начин одобравања кредита банака великим компанијама. Највиши ме-

37 J. Kilborn, 2016, 684.

38 M. Ivakina, „Abuse of individual bankruptcy laws: can Russia learn from the experiences of the US?“, 2016, www.etd.ceu.hu/2016/ivakina_mariia.pdf, 30. октобра 2016, 42.

39 Постановлении Пленума Верховного Суда РФ от 13. октября 2015 г., № 45 „О некоторых вопросах, связанных с введением в действие процедур, применяемых в делах о несостоятельности (банкротстве) граждан“.

40 Т. Терещенко, О. Е. Ганюшин, „На опережение: Верховный суд высказался по отдельным вопросам процедуры несостоятельности (банкротства) граждан“, *Закон*, 12/2015, 98.

41 T. Stubbs, A. Strijak, J. Stansfield, New Insolvency Regime for Russian Individuals to Launch in July 2015, 2015, <http://www.dentons.com/en/insights/alerts/2015/january/28/new-insolvency-regime-for-russian-individuals-to-launch-in-july-2015>, 24. новембра 2016, 1.

42 J. Kilborn, 2016, 666.

нацмент је наине често давао гаранције када су компаније узимале кредите, што је представљало додатно средство обезбеђења поред хипотеке над имовином привредног субјекта. Све до увођења стечаја над имовном физичког лица непредузетника, међутим, тај додатни механизам заштите није могао да се операционализује.⁴³

Постепена демократизација кредита довела је до тога да је кредит постао веома популаран у Русији и данас чини једну од најпопуларнијих банкарских услуга.⁴⁴ Кредитне организације у Русији су развиле низ специјализованих кредитних производа, не само за мала и средња предузећа, већ и за појединце.⁴⁵ Банке су од 2000. године почеле да изграђују тржиште масовних потрошачких кредита кроз навикавање становништва на употребу кредитних картица и подстицање потрошача на све веће трошкове, гарантујући им задовољење потреба и доступност робе коју раније нису могли да поседују.⁴⁶ Стратегије су давале резултате, тако да се у последњих петнаест година бележи стални пораст задуживања.⁴⁷ У агресивној потрази за новим профитом, банке су, међутим, жртвовале опрез и пажљиво управљање ризиком приликом одобравања кредита.⁴⁸ Одобравале су кредите становништву које није било у стању да их врати, тако да је држава морала да реагује.

3) Законодавна решења

• **Овлашћени предлагачи.** Услови за покретање поступка. У руском праву предлог за покретање стечајног поступка може да поднесе поверилац, дужник или надлежни државни орган.⁴⁹

43 М. Ivakina, 49. Ауторка наводи примере највећих случајева: Сбербанка против М. Балакина чије је богатство процењено на 1.700.000.000 долара, а 6.000.000 дугује банци. М. Балакина је тужила и ПАО Росбанк у јануару 2016. за износ дуга од 58.100.000 долара. Сбербанка је тужила и бизнисмена В. Кекхмана за 59.900.000 долара дуга, а у јануару 2016. године, покренула је поступак и против Л. Ислмова (потпредседник Кримске републике) и његове жене због дуга у износу 30.500.000 долара. У октобру 2015. године, АО Московска банка покренула је поступак против Т. Исмаилова (са процењеним богатством од 600.000.000 долара) због дуга од 286.400.000 долара. Видети: *ibid.*, 46–49.

44 И. И. Стрелкова, Подведомственность дел о потребительском банкротстве: история и перспективы развития института, http://e-notabene.ru/lr/article_196.html, 30. октобра 2016.

45 S. Kalyugina, W. Strielkowski, L. Ushvitsky, E. Astachova, „Sustainable and secure development: facet of personal financial issues“, *Journal of security and sustainability issues*, Vol. 5, 2/2015, 299.

46 J. Kilborn, 2016, 660–663.

47 Процењује се да око 45 процената економски активне популације има неку форму кредита. Е. Apevalova, N. Polizhaeva, A. Radygin, „Evolution of bankruptcy institution: from insolvency of state-owned enterprises towards electronic SRO trading facilities“, *Russian Economy in 2015. Trends and Outlooks*, Vol. 37, 2016, 338.

48 J. Kilborn, 2016, 663.

49 Под тим појмом се подразумевају тела као што су извршна федерална тела која покрећу поступке у вези са законским обавезама (порези, таксе, новчане казне из управних и кривичних поступака и друге обавезе које настају према буџету Руске Федерације) и у вези са потраживањима Руске Федерације везаним за новчане обавезе. Спадају ту и извршна тела региона и општинске власти које су овлашћене да покрећу стечајни поступак поводом новчаних обавеза (чл. 2. Стечајног закона).

Поверилац може да покрене поступак ако његова потраживања износе најмање 500.000 рубаља и ако нису намирена три месеца од дана доспелости (осим ако закон не предвиђа нешто друго).⁵⁰ Уз предлог мора да се поднесе и извршна судска одлука која потврђује постојање потраживања, осим у случају када је потраживање законска обавеза (нпр. пореска обавеза), нотаризована трансакција, када је потраживање засновано на документима која је поднео поверилац и признато је, али га појединац није испунио, ако је настало по основу уговора о зајму између појединца и кредитне организације, или је потраживање за издржавање малолетног лица које није повезано са утврђивањем очинства, оспоравањем очинства/материнства или које не захтева укључивање трећих лица у поступак (чл. 213–5.1. Стечајног закона).

Говори ли се о вољном стечају (тј. дужнику као подносиоцу предлога), постоје ситуације у којима дужник може и у којима мора да поднесе предлог за покретање поступка. Приликом подношења предлога дужник мора да прибави и приложи и значајан број докумената.⁵¹ Дужник мора да покрене стечајни поступак ако би намирење потраживања једног повериоца довело да тога да не може да намири потраживања других поверилаца у износу од најмање 500.000 рубаља. Рок за покретање поступка износи тридесет дана од дана када је сазнао или требало да сазна за те околности (чл. 213–4.1. Стечајног закона).⁵² Дужник може поднети предлог ако предвиђа да ће банкротирати, ако околности јасно показују да не може на време да извршава своје обавезе и/или законске обавезе, под условом да задовољава критеријуме за инсолвентност и/или недовољност имовине (чл. 213–4.2. Стечајног закона).

50 Правило о минималном дугу изворно је требало да се примени на вољни стечај (стечај по предлогу дужника), да би се макар у почетној фази примене закона смањило број покренутих поступака, али се у коначној верзији закона од тога одустало. За случајеве личног стечаја по предлогу поверилаца износ дуга је растао од 10.000 рубаља у првом предлогу закона, преко 50.000 и 300.000 рубаља, да би досегао износ од 500.000 рубаља у коначној верзији. J. Kilborn, 2016, 693 фн. 197.

51 Између осталог, дужник мора да приложи документа која доказују постојање дуга и немогућност његовог намирења; документа којима се доказује (не)постојање статуса предузетника, не старија од пет дана; листу дужника и поверилаца са свим подацима; инвентар целокупне имовине; доказ о власништву над непокретностима; доказе о свим трансакцијама (непокретности, акције, трансакције преко 300.000 рубаља) у претходне три године; извод из регистра акционара; податке о приходу и пореским олакшицама; доказе о рачунима и депозитима; податке о осигурању и пензионом осигурању; доказ о браку (евентуалном) брачном уговору, доказ о разводу, доказ о рођењу детета (чл. 213–4.3. Стечајног закона).

52 Како закон до скоро није предвиђао посебан рок у коме би дужник требало да покрене поступак, заговарала се аналогна примена одредбе за правна лица – покренути поступак што је пре могуће, али не касније од месец дана од када су наступиле релевантне околности (чл. 9–2 Стечајног закона). Последице неподношења предлога је, такође, требало да буду исте као код правних лица – накнада штете коју су повериоци претрпели. Е. Ф. Цокур, „Актуалные вопросы несостоятельности (банкротства) гражданина по законодательству Российской Федерации“, *Известия Юго-Западного государственного университета*, 2/2016, 199.

Под инсолвентношћу грађанина се подразумева његова немогућност да намири новчана потраживања у целости и друге обавезе и/или да испуни законске обавезе. Претпоставка инсолвентности постоји када је наступила макар једна од следећих околности (чл. 213–6.3. СЗ-а): обустава плаћања доспелих обавеза; више од 10 процената укупног износа неизмирених новчаних обавеза или законских обавеза није исплаћено дуже од једног месеца од дана доспелости; дугови прелазе вредност имовине; постоји судска одлука о прекидању извршног поступка због недовољности имовине.

Не може се прогласити банкротство ако постоје разумни основи (у виду очекиваног будућег прилива новца, укључујући и приход и исплату потраживања од стране трећих лица) да се сматра да ће дужник у кратком временском року бити у могућности да у потпуности намири своје неизмирене обавезе и/или законске обавезе (чл. 213–6.3. Стечајног закона).

У пракси ће највећи број предлога поднети сами дужници, зато што Русији недостаје организован систем саветовања у вези са потрошачким дуговима, дужници ће имати две опције: да плате адвоката да им помогне да припреме предлог или да га сами поднесу. Први начин може бити доста скуп, а други ће неизбежно довести до грешака, одлагања или оптерећења за судове.⁵³

• **Надлежност суда.** Покретање стечајног поступка. Поступак се покреће пред надлежним судом у месту пребивалишта стечајног дужника. Питање стварно надлежног суда за те поступке се показало као једно од најспорнијих питања реформе руског стечајног права. Прва верзија закона је наиме предвиђала раздвајање надлежности за спровођење стечајног поступка над потрошачем и предузетником. Било је предвиђено да се поступак над имовином потрошача покреће пред судом опште надлежности у месту његовог пребивалишта. У случају да је дужник предузетник или бивши предузетник чије су новчане обавезе настале као последица предузетничке активности, поступак се покретао пред надлежним привредним судом (*арбитражни суд*). Ситуација се закомпликовала када је изнет предлог да привредни суд буде надлежан за све стечајеве над имовином физичког лица, укључујући и потрошачке стечајеве, што јесте решење које се тренутно и примењује (чл. 6.1. Стечајног закона).

Узроци насталог проблема јесу двојаки.⁵⁴ Са једне стране је питање остваривања приступа правди – постоји мали број привредних судова који се налазе у удаљеним регионалним центрима, док судова опште надлежности има много и лако су доступни грађанима.⁵⁵ Надлежност привредног суда би значила да би дужник често био суочен са потребом да сноси значајне трошкове путовања до места суда, трошкове смештаја и друге трошкове повезане са удаљеношћу суда (нпр. трошкове извођења доказа),

53 J. Kilborn, 2016, 690–691.

54 *Ibid.*, 691 фн. 187.

55 *Ibid.*, 691 фн. 187. М. Б. Ионина, „Банкротство физических лиц“, *Вестник Омской юридической академии*, 4/2015, 50.

што у случају тешке имовинске ситуације дужника може представљати непремостиву препреку.⁵⁶ Други проблем јесте у вези са предметом „спора“. За разлику од трговачких стечајева, потрошачки стечај ће се бавити и питањима статуса физичког лица који по својој природи нису економски⁵⁷ и са којима привредни судови немају искуство – породични односи, запослење, уговорни односи ван пословне сфере и сличним питањима.⁵⁸ Са друге стране, присталице привредних судова су истицале да судовима опште надлежности недостаје специјализовано знање потребно за поступање у стечају, што може довести до грешака и озбиљно нашкодити заштити права свих учесника у поступку.⁵⁹ Наглашавали су и да ће све евентуалне недоумице које су у вези са статусом физичких лица бити надокнађене кроз искуство судија привредних судова, јер они већ спроводе поступке стечајева не само над правним лицима, већ и над предузетницима.⁶⁰

Поднети предлог суд мора да размотри у року који није краћи од 15 дана, нити дужи од три месеца од дана подношења (чл. 213–6.5. Стечајног закона). Све информације у вези са стечајним поступком се објављују у Јединственом федералном регистру и сматра се да су биле познате свим повериоцима и трећим лицима по истеку рока од пет радних дана од њихове објаве (чл. 213–7.3. Стечајног закона). Свим познатим повериоцима се најкасније у року од 15 дана од прихватања предлога, такође, шаље обавештење о покретању поступка. Повериоци морају да пријаве своја потраживања у року од два месеца од датума објаве да је предлог прихваћен. У случају да се из оправданог разлога пропусти тај рок, поверилац може, уз одобрење суда, да поднесе пријаву и накнадно (чл. 213–8.2. Стечајног закона). Обавештење о одржавању скупштине поверилаца се објављује најкасније 14 дана пред датум одржавања седнице, а доставља се и писаним путем (препорученом поштом) (чл. 213–8.5. Стечајног закона). Повериоци могу гласати лично, преко пуномоћника или у одсуству, укључујући и употребу електронских средстава.

Предлог за покретање поступка мора да садржи предлог саморегулаторне организације (даље СРО) из чијих редова ће се бирати стечајни управник. Најзанимљивије питање у вези са његовим положајем односи се на његову накнаду. Накнада се наиме исплаћује на крају поступка и износи паушално 10.000 рубаља (што као депозит полаже подносилац предлога) и увећава се за два процента укупне вредности продате имовине појединца или намирених потраживања поверилаца у складу са планом реструктурирања.⁶¹ Када се упореди положај у стечају потрошача и стечају компанија, уочава се неповољан положај стечајног управника у првом случају. Износ накнаде код

56 И. И. Стрелкова.

57 *Ibid.*

58 J. Kilborn, 2016, 691, фн. 187.

59 A. Bezborodov, „Gesetz über die Privatinsolvenz in Kraft“, *RUSSLAND aktuell* 48/2015, 8.

60 *Ibid.*

61 Ово питање је уређено члановима 213.4–4, 213.5–4, 213–9.3/4, 20–6.3 и 20–6.17 Стечајног закона.

стечаја потрошача јесте 10.000 рубаља за целокупну процедуру независно од дужине њеног трајања, наспрот износу од 30.000 рубаља месечно у случају стечаја правних лица. Питање је да ли је некоме исплативо да води стечајни поступак у случају стечаја физичког лица.⁶² Ниска награда, а велика одговорност могу да одврате од прихватања те дужности.⁶³ У Русији је само око 1.000 лица на том положају и они обично раде на великим и добро плаћеним стечајевима компанија, те је могуће да неће бити вољни да се ограниче на износ награде који је законодавац предвидео за лични стечај.⁶⁴

• **Начин спровођења поступка.** Сâм поступак се може спровести на три начина: 1) путем реструктурирања дугова; 2) кроз банкротство, то јест продају имовине стечајног дужника; 3) на основу споразума закљученог са повериоцима (чл. 213–2. Стечајног закона).

Реструктурирање дугова (*реструктуризация долгов гражданина*) означава процедуру која комбинује поступак надзора и финансијске рехабилитације и усмерена је ка враћању солвентности дужника и исплати неизмирених обавеза у складу са планом реструктурирања.⁶⁵ Право на подношење плана има дужник-појединац или било ко од његових поверилаца не касније од 10 дана пре истека рока за пријаву потраживања. Према члану 213–13.1. СЗ-а, услови за примену плана су:

- да дужник има стални извор прихода на дан подношења плана,
- да дужник није био осуђен за кривична дела у економском домену учињена са предумишљајем, да није кажњаван због ситне крађе, за уништење или оштећење туђег власништва или за лажни стечај,
- да дужник није био проглашен банкротираним у периоду од пет година пре подношења плана и
- да у претходних осам година није био одобрен план реструктурирања.

Услови постављени на такав начин изложени су критици. Пре свега, закон не одговара на питање о висини износа сталног прихода који би требало да остварује дужник. Требало би то да буде износ који ће омогућити грађанину најмање основну егзистенцију за њега и породицу и могућност да исплати дугове у периоду трогодишњег реструктурирања. Није јасно шта ће бити ако дужник изгуби стални посао или се смањи износ његове плате. Не уочава се, такође, јасна веза између изречене пресуде и способности грађанина да измири своје обавезе. Напротив, тај услов само онемогућава да се примени реструктурирање иако грађанин има довољно прихода.⁶⁶

62 А. В. Захряпин, П. А. Фоминов, „Особенности осуществления банкротства граждан“, *Мир науки и образования* 4/2015, http://www.mgirm.ru/World_of_science_and_education/2015/4/Zakhyrapin.pdf, 30. октобра 2016, 5.

63 Е. Apevalova et al., 388.

64 N. Epple, „Who Benefits From Russia’s Bankruptcy Law?“, <https://themoscowtimes.com/articles/who-benefits-from-russias-bankruptcy-law-50044>, 30. октобра 2016.

65 Е. Apevalova et al., 386.

66 А. В. Захряпин, П. А. Фоминов, 3–4.

Обавештење о плану се шаље препорученом поштом, а објављују се и информације о месту где је план доступан на увид. У случају да стечајни управник прими два или више предлога, подноси их на одлучивање скупштини поверилаца. Уколико у законском року стечајни управник не прими предлог плана, предложиће повериоцима покретање поступка банкротства и продају имовине стечајног дужника. Прва скупштина поверилаца се мора одржати у року који није краћи од 20 дана од датума када повериоци или надлежно тело поднесу предлог плана, нити дужи од 60 дана од датума истека рока предвиђеног за пријаву потраживања. Стечајни управник мора на седници да поднесе извештај о свом раду, да достави информације о финансијском стању дужника, постојању предлога плана реструктурирања, примедбе и/или предлоге за његову измену, или предлог да се отпочне са поступком продаје имовине дужника (чл. 213–12.5. Стечајног закона).

Према члану 213–16. СЗ-а, план се сматра усвојеним под условом да је одобрен на скупштини поверилаца већином гласова свих поверилаца који су пријавили своја потраживања). У случају да се не добије сагласност, суд може да продужи рок за припрему плана, али не дуже од два месеца (чл. 213–17.2. Стечајног закона), а у случају да план јесте усвојен, подноси се суду који може да га одобри или одбије, у ком случају се проглашава банкрот појединца и отпочиње продаја његове имовине.⁶⁷ Уколико скупштина поверилаца није одобрила план, суд може да га одобри под условом да би његово спровођење омогућило да се у потпуности намире потраживања обезбеђених поверилаца и макар 50 процената потраживања необезбеђених поверилаца и та исплата мора да буде знатно виша од оне коју би повериоци примили као резултат тренутне продаје имовине дужника и расподеле његовог шестомесечног прихода (чл. 213–17.4. Стечајног закона). Повериоци могу, ако се план одобри, да намире своја потраживања само у складу са условима тог плана.⁶⁸ План може бити даље измењен на захтев дужника или поверилаца.⁶⁹

67 Суд може да одбије план ако он није у складу са захтевима постављеним законом; ако дужник није обавестио повериоце о околностима које закон предвиђа, уз одговарајућу пријаву од стране поверилаца; ако су прекршене одредбе о доношењу одлуке скупштинне поверилаца о одобравању плана; ако постоје лажне информације у плану или пратећој документацији; ако је план у супротности са Стечајним законом, другим законима и правним актима (чл. 213–18. Стечајног закона).

68 План реструктурирања требало би да садржи одредбе о поступку и условима под којима ће се вршити исплата дугова и камата. Услови плана реструктурирања за повериоце који за њега нису гласали или су гласали против не могу бити гори од оног што је предвиђено за повериоце који су гласали за план. Планом би требало да се предвиди преференцијално намирење потраживања обезбеђених поверилаца из износа који се добију од продаје колатерала, уз заштиту права оних који су гласали против плана или нису ни гласали. Потраживања за штете по здравље или живот, потраживања издржавања, отпремнине, накнаде запосленима, исплата ауторских хонорара нису укључена у план реструктурирања. Планом би морало да буде предвиђена исплата потраживања поверилаца и надлежних тела у сразмери у односу на потраживања која су укључена у план. Уз пристанак стечајног повериоца, план може садржати одредбу да дужник неће намирити дуг у целости (чл. 213–14. Стечајног закона).

69 Дужник има право да поднесе стечајном управнику предлог измене плана. У року од месец дана мора да се одржи седница скупштине поверилаца. Да би промене биле одобрене, морају се изгласати већином од укупног броја гласова свих стечајних повери-

Правне последице усвајања плана јесу вишеструке. Наступа мораторијум, сматра се да су потраживања доспела, обустављају се извршни поступци осим за намирење накнаде штете због повреде живота и тела и због неисплаћене алиментације, као и за повраћај одузете имовине. Повериоци немају право да траже накнаду штете настале због усвајања плана и није могуће пребијање потраживања осим ако то није предвиђено планом (чл. 213–19. Стечајног закона). Усвајањем плана наступају и одређена ограничења за дужника. Дужнику је забрањено да стиче удео у компанијама или да врши бесплатне трансакције. Веће пословне трансакције као што су зајмови, давање гаранција, залагање имовине, куповина и продаја имовине у вредности преко 50.000 рубаља, продаја непокретности, моторних возила, акција или вредносних папира допуштена је само уз писано одобрење стечајног управника. Располагање средствима са рачуна јесте могуће само уз писано одобрење стечајног управника. Изузетак представљају средства положена на посебан рачун којима дужник може слободно да располаже. Износ тих средстава не сме да прелази 50.000 рубаља месечно, мада се може повећати уз одобрење суда (чл. 213–11. Стечајног закона). Дужник током извршења плана и у наредних пет година након његовог извршења мора приликом узимања кредита да открије да је био субјект стечајног поступка. Исто правило се примењује када закључује уговоре са плаћањем на одложено или на рате (чл. 213–19.3. Стечајног закона). Дужник мора током извршења плана да обавести повериоце о промени свог имовинског стања.

Договорени период реструктурирања не може да буде дужи од три године (чл. 213–14.2. Стечајног закона). За већину дужника који имају огромне дугове, то није довољан временски период да изврше пуну исплату дугованог, тако да план реструктурирања мора да садржи неке одредбе о опросту дуга.⁷⁰ Не касније од месец дана пре истека рока за извршење плана, дужник је у обавези да припреми извештај о резултатима извршења плана, који се заједно са копијама докумената који потврђују измирење потраживања, доставља суду и повериоцима чија су потраживања део плана. У случају да потраживања садржана у плану нису намирена до датума разматрања извештаја, или ако извештај није поднет у предвиђеном року, стечајни управник, поверилац или надлежно тело ће сазвати седницу скупштине поверилаца да би се разматрао захтев суду за поништај плана. Након пријема извештаја, или захтева за поништај плана, или након истека рока за сазивање седнице скупштине, суд ће одредити датум седнице на

лаца који су пријавили своја потраживања. Предложене измене мора одобрити и суд. Суд може на захтев дужника да одобри продужење рока извршења плана, али тако да рок не пређе максимални рок имплементације плана, ако је продужење одобрила скупштина поверилаца. У случају да дужник пружи доказе да је извршење плана у предвиђеном року било немогуће због више силе, суд одобрава продужење рока примене плана до рока од три године и без одобрења скупштине поверилаца. Повериоци такође могу да предложе измене плана ако дође до побољшања имовинске ситуације дужника тако да он може да намири потраживања укључена у план у краћем временском року или да намири већ број потраживања од оног што је предвиђено планом. Уз предлог се морају приложити одговарајући докази (чл. 213–20. и 21. Стечајног закона).

70 J. Kilborn, 2016, 697.

којој ће се испитати резултати спровођења плана и захтеви поверилаца. На седници, суд може:

- утврдити да је план извршен ако су потраживања намирена и захтеви поверилаца неосновани, или
- ако за то постоје основи, поништити план и прогласити банкротство дужника.⁷¹

Идеја јесте била да се планом реструктурирања олакша враћање дужника у солвентно стање, међутим, тај институт се не сматра најбољим решењем у случају стечаја потрошача пре свега због чињенице што се у пракси других европских земаља, али и у самој Русији, показао као средство прикладније у случају стечаја компанија.⁷² Планови реструктурирања у индивидуалном стечају се наиме не сматрају као трошковно ефикасан приступ за повериоце.⁷³

У случају да се план реструктурирања не поднесе, да план не усвоје повериоци или да суд нађе да постоје основе да се план одбије или поништи, проглашава се банкротство појединца и почиње процедура уновчења његове имовине (*реализација имушества грађанина*) – члану 213–24.2. Стечајног закона. У року који није дужи од 15 дана од доношења одлуке суда, свим познатим повериоцима се шаље обавештење да пријаве своја потраживања. Процена вредности имовине мора да се оконча у року од месец дана од спровођења њеног пописа (чл. 213–26. СЗ-а),⁷⁴ а рок за продају не може бити дужи од шест месеци. Назначени период може да продужи суд на захтев лица која учествују у стечајном поступку. Забрињава дискреционо овлашћење суда да продужи тај рок без назнаке критеријума или крајњих граница за продужавање, али остаје нада да ће се поменута одредба примењивати ретко и промишљено.⁷⁵

Од тренутка проглашења банкротства сва права у погледу имовине која чини стечајну масу, укључујући и право располагања, дужник не може сам да врши, већ то чини стечајни управник. Трансакције дужника (без стечајног управника) у вези са имовином која је део стечајне масе ће бити ништаве, а потраживања поверилаца која су у том периоду настала на основу самосталног делања дужника неће моћи да се намире из стечајне масе. Престаје обрачун камата и новчаних казни (осим за потраживања стечајне масе) и потраживање банке према дужнику стиче статус ненаплативог потраживања (*безнадежной задолженностью*) (чл. 213.25–5. Стечајног закона).

71 Суд ће поништити план у случају: да у плану или документима постоје лажне информације; да дужник није обавестио повериоце о околностима које закон предвиђа уз адекватну пријаву од стране поверилаца, или да дужник није намирио потраживања поверилаца у складу са условима плана (чл. 213–23. Стечајног закона).

72 J. Kilborn, 2016, 706.

73 *Ibid.*, 707.

74 Процену врши сам стечајни управник и то најчешће тако што је заснива на подацима које је добио од самог грађанина и надлежних тела, јер он нема право да приступи просторијама дужника. E. Aprevalova et al., 388.

75 J. Kilborn, 2016, 711.

Од тренутка проглашења банкротства стечајни управник ће управљати средствима дужника – рачунима и депозитима,⁷⁶ отворати и гасити рачуне код кредитних институција, вршити чланска права која припадају грађанину као акционару (укључујући и гласање на седници скупштине), учествовати у судским поступцима који су у вези са имовинским правима дужника. Од дана проглашења банкротства, такође, регистрација преноса права над имовином, укључујући и непокретности и вредносне папире врши се само на основу изјаве стечајног управника. Извршење обавеза трећих лица у погледу имовине, укључујући и исплату новца, могуће је само стечајном управнику, али не и грађанину лично. Дужник током трајања поступка нема право да отвара рачуне у банци и прима новчане депозите (чл. 213–25.6. и 7. Стечајног закона).

Од тренутка проглашења банкротства суд, такође, може дужнику привремено (до окончања поступка) забранити напуштање земље. У случају да постоји оправдан разлог, на захтев грађанина, узимајући у обзир мишљење поверилаца и стечајног управника, суд може да укине привремену меру. Копије докумената о забрани и њеном укидању достављају се пограничним властима (чл. 213–24.3. Стечајног закона).

Сва имовина коју дужник поседује на дан отварања поступка, као и она коју стекне након тога може се продати, осим одређених врста имовине које се изузимају. Дужник или друга лица која учествују у поступку могу да захтевају од суда се изузме од извршења имовина чија вредност не прелази 10.000 рубаља и чија продаја не би значајно утицала на намирење поверилаца (чл. 213–25.2. Стечајног закона). Изузета, такође, јесте и имовина која не може бити предмет извршења у извршном поступку: дужникова непокретност у којој он живи (ако је то једино место где живи на трајној основи и ако није предмет хипотеке), као и земљиште које се налази под њом, лични предмети (осим накита и луксузних ствари), предмети за домаћинство, алат и предмети неопходни за дужникове пословне активности (до вредносног прага од стоструког износа минималне месечне зараде), огрев, храна и финансијска средства у вредности утврђених износа минималних средстава за живот, досуђене накнаде (чл. 213–25.3. и чл. 446. Грађанског процесног законика).⁷⁷

Правила о изузимању имовине у стечајном поступку у складу су са европским стандардима, иако Русија има дарезљив (и контроверзан) изузетак за домаћинство.⁷⁸ Имовинска права власника се великодушно штите путем неограниченог изузетка за „стамбени простор“ (и земљу испод њега).⁷⁹ Назначени изузетак се у праву потрошачког стечаја сматра једним од

76 Кредитна институција у року који није дужи од пет дана од када је сазнала или требало да сазна за банкротство дужника, требало би да обавести стечајног управника о депозитима, рачунима, сефовима или имовини коју дужник држи код ње (чл. 213–24.5 Стечајног закона).

77 Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14. ноября 2002 г., № 138-ФЗ (ред. от 19. декабря 2016) (с изм. и доп., вступ. в силу с 1. января 2017).

78 J. Kilborn, 2016, 699.

79 *Ibid.*, 699–700.

најконтроверзнијих питања, јер може бити предмет разних злоупотреба. Дужник може да уложи вишемилионске износе у ту (изузету) непокретност и на основу законодавног решења да постигне да она не буде доступна повериоцима за намирење.⁸⁰ Уставни суд Руске Федерације је више пута истицао да тај изузетак, неограничен у погледу величине и вредности, није уставан, јер је неприкладно широк, неизбалансиран у корист дужника, и крши права поверилаца, али законодавац је стално игнорисао та оспоравања.⁸¹ Уставни суд је потврдио уставно право дужника и чланова његове породице на просторије за живот које су по својим карактеристикама „разумно адекватне“ за вршење уставног права на дом. Законодавац, међутим, никада није развио законодавни оквир за утврђивање шта значи „разумно адекватно“ за потребе намирења потраживања над имовином дужника, нити су нове одредбе о стечају донеле икакве промене на том плану.⁸²

У стечајном поступку, повериоци се намирују у складу са утврђеним редоследом (чл. 213–27. Стечајног закона). Прво се намирују потраживања настала након што је суд прихватио предлог за покретање стечајног поступка: алиментација, судски трошкови, накнада стечајном управнику и другим лицима која су ангажована ради спровођења стечајног поступка; отпремнина и зарада запослених који су ангажовани током стечаја по уговору о раду; режије, укључујући и плаћање поправки у стамбеној згради; друге текуће исплате. Потраживања тих поверилаца која спадају у исту категорију намирују се по временском критеријуму – хронолошким редом.

Након тога следи намирење потраживања стечајних поверилаца: накнада штете због повреде или смрти, захтеви за исплату издржавања (први ред приоритета); отпремнина и зараде запослених (други ред); исплата другим повериоцима (трећи ред).

Говори ли се о обезбеђеним повериоцима, 80 процената износа добијеног продајом колатерала ићи ће на намирење поверилаца чија су права обезбеђена тим колатералом. Преостала средства се полажу на посебан рачун код банке и расподељују се на следећи начин: 10 процената средстава се користи за намирење потраживања поверилаца првог и другог исплатног реда, ако се она не могу намирити из друге имовине; преостали део се употребљава за намирење судских трошкова, трошкова стечајног управника и лица које је ангажовао стечајни управник и трошкова повезаних са продајом колатерала.

Средства која су намењена намирењу поверилаца првог и другог реда, а која преостану на специјалном рачуну након намирења ових потраживања, укључују се у стечајну масу. Било која средства која преостану на

80 В. Радовић, 211.

81 Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 14 мая 2012 г., № 11-П город Санкт-Петербург, *Российская газета – Федеральный выпуск*, № 5794 (121), <http://www.rg.ru/2012/05/30/sud-dok.html> и Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 12 июля 2007 г., № 10-П, *Российская газета – Федеральный выпуск* №4420 (0), <http://www.rg.ru/2007/07/21/bezmenov-kalabun.html>, наведено према: J. Kilborn, 2016, 700.

82 T. Stubbs et al., 3.

посебном рачуну дужника након намирења трошкова искористиће се за намирење потраживања обезбеђеног повериоца, а вишак ће се укључити у стечајну масу у корист необезбеђених поверилаца. Потраживања обезбеђених поверилаца која нису намирена из вредности колатерала спадају у трећи исплатни ред.

Основна последица спровођења стечајног поступка је ослобођење од обавезе плаћања преосталих дугова (чл. 213–28.3. Стечајног закона). Изузетак чине исплате обавеза насталих након отварања поступка, као и потраживања накнаде штете због повреде живота или здравља, отпремнине и зараде запослених, накнада нематеријалне штете, исплата алиментације или друга потраживања која су нераскидиво повезана са идентитетом повериоца. Искључене су, такође, и ситуације у којима се дужник током стечаја понашао у лошој вери, сакрио имовину, пружио непоуздане информације, или уништио имовину. Дужник се неће ослободити ни обавеза које настају као последица проузроковања штете намерно или грубом непажњом оштећењем имовине, учешћем у раду колегијалних органа привредног друштва или по основу неиспуњавања или неадекватног испуњавања дужности управника у стечају.

Након окончања стечајног поступка, јављају се одређена личноправна ограничења за дужника. Пет година од почетка поступка дужник мора приликом узимања кредита да открије да је био субјект стечајног поступка. У наредних пет година не може се поново покренути стечајни поступак над дужником. Ограничење не важи за повериоце, али у том случају, дужник не може да се ослободи обавезе плаћања неизмирених дугова. Постоји, такође, забрана вршења управљачке функције у правном лицу у наредне три године (чл. 213–30. СЗ-а) и обављања предузетничке активности у наредних пет година (чл. 216. Стечајног закона).

Приликом оцене тих решења, установљено је да закон иде два корака напред тиме што проширује отпуст дугова на појединце који нису предузетници и што их подвргава неколицини уобичајених и уско постављених изузетака, али и да ограничења након стечаја представљају значајан корак уназад.⁸³ Посебно је контрапродуктивно ограничење предузетничке активности, које ће или одвратити дужнике од покретања поступка или ће спречити потпуно уживање у „новом почетку“ за предузетнике и државу, директно се супротстављајући политици „друге шансе“.⁸⁴

Трећи начин на који се може спровести поступак стечаја појављује се као алтернатива плану реструктурирања.⁸⁵ Реч је о споразуму (*мировое соглашение*) који се може склопити између дужника и поверилаца који су пријавили своја потраживања након што су намирени повериоци првог и другог реда приоритета. Одлуку доноси скупштина поверилаца, а споразум се подноси са одговарајућом документацијом суду на сагласност не раније од пет, нити касније од десет дана од дана његовог закључења. У случају да

83 J. Kilborn, 2016, 703.

84 *Ibid.*

85 T. Stubbs et al., 4.

је поверилац (или његов заступник) који је гласао за одобрење споразума прекорачио своја овлашћења, поништиће се одобрење споразума, осим ако глас тог повериоца није био одлучујући (чл. 158–160. Стечајног закона). Закључивање уговора представља основу за окончање стечајног поступка у односу на потраживања стечајних поверилаца која су укључена у регистар пријављених потраживања на дан седнице скупштине на којој је донета одлука о закључењу уговора. Закључењем уговора престаје дејство плана реструктурирања и мораторијум. Окончањем стечајног поступка због закључења уговора престају овлашћења стечајног управника и грађанин мора да намири потраживања поверилаца. Због кршења одредаба споразума може се поново отворити стечајни поступак, прогласити банкротство дужника и отпочети са продајом његове имовине (чл. 213–31. Стечајног закона).

• **Заштита од злоупотреба у стечајном поступку.** Основна идеја потрошачког стечаја јесте та да се „поштенном, а несрећном дужнику“ пружи прилика за нови финансијски почетак. Стечајни поступак би требало да служи као решење за одговорне грађане који су (пре)задужени као резултат незапослености, развода, онеспособљености или других легитимних разлога. Нажалост, бескрупулозни дужници који желе да избегну плаћање дугова, чак и кад имају потребна средства, могу понекад злоупотребити стечај.⁸⁶ Један од највећих проблема за повериоце у Русији јесте тај како да спрече злоупотребе дужника у процесу стечаја. Како праг за покретање стечајног поступка није висок, повериоци страхују од тога да ће дужник искористити стечај како би се ослободио својих обавеза.⁸⁷ Руски закон не садржи тестове који ће се примењивати да би се утврдило да ли дужник има право на отпуст дугова. У одсуству механизма који могу да помогну да се утврди стварна могућност враћања дугова и у случају механичке примене формалних захтева из закона, постоји велики простор за злоупотребе на страни дужника.⁸⁸ Одлука пленарне седнице Врховног суда настојала је да објасни неке аспекте имплементације одредаба о индивидуалном стечају, наглашавајући посебно значај принципа добре вере у поступку.⁸⁹ Одлука не наводи случајеве кршења принципа добре вере у стечају, јер је седница одржана непосредно након усвајања закона и у том тренутку није било праксе. Стога, имплементација принципа добре вере у погледу злоупотреба стечајног законодавства често неће бити остварена у пракси.⁹⁰ Закон ипак садржи неке одредбе које могу послужити као одбрана од злоупотреба којима би дужник могао да прибегне.

У случају да појединац сакрије или нелегално пребаца имовину на треће лице, поверилац чије потраживање није намирено током стечајног поступка/поступка реструктурирања, може да захтева разматрање резултата стечајног поступка и извршење над скривеном имовином, у року од

86 *Ibid.*

87 М. Ivakina, 3.

88 *Ibid.*, 44.

89 Т. Терещенко, О. Е. Ганюшин, 101–102.

90 М. Ivakina, 52.

месец дана од открића тих чињеница (чл. 213–29. Стечајног закона). Требало би, међутим, указати на три значајне (ограничавајуће) околности.⁹¹ Прво, поверилац који није пријавио своје потраживање не може да врши ово право. Друго, повериоци ће морати да докажу да нису били свесни или нису могли да буду свесни новооткривених чињеница на дан доношења одлуке суда. Треће, повериоци морају да делују одмах након сазнања за злоупотребу – рок од месец дана је изузетно кратак. У случају да се испуне сви услови, суд ће морати да опозове своју одлуку (о окончању реструктурирања или продаје имовине) и поново ће отворити стечајни поступак.

Може се посматрати, као корективни механизам, и одредба која предвиђа у којим случајевима се неће примењивати општа правила о ослобођењу од плаћања преосталих обавеза (чл. 213–28.4.5. Стечајног закона). Закон шири листу дугова изузетих од општег ослобођења углавном из разлога јавне политике, било на основу природе дугова или ако су дугови настали на основу скривљеног понашања дужника.⁹² У те случајеве спадају:

- када је појединац осуђен у кривичном или управном поступку за незаконите радње или предумишљајно или преварно банкротство, под условом да су та дела учињена у стечајном поступку,
- када дужник није пружио информације неопходне за поступак стечајном управнику и/или суду (или их је намерно погрешно представио), а на основу њих је донета судска одлука о банкротству,
- када је доказано да је у настанку или испуњењу релевантне обавезе дужник поступао незаконито (учинио превару), или је намерно избегао плаћање дугова, пореза и/или обавеза, или је свесно погрешно представљао чињенице зајмодавцу приликом узимања зајма, сакрио или намерно уништио имовину.

Стечајни управник може да оспорава трансакције дужника на сопствену иницијативу или на захтев скупштине или одбора поверилаца, или надлежног тела или повериоца чије потраживање прелази 10 процената укупног износа потраживања (без урачунавања његових потраживања и потраживања лица повезаних са њим) (чл. 213–32. Стечајног закона).

Закон такође установљава обавезу стечајног дужника да на захтев стечајног управника пружи све информације о саставу и месту налажења имовине, као и дуговима, повериоцима и друге информације које су у вези са стечајним поступком. Прикривање имовине или стварних права, информација о величини имовине, месту њеног налажења или других информација о имовини, правима и теретима на њој, пренос имовине на друга лица, отуђење или уништење имовине, као и ометање вршења дужности стечајног управника, укључујући и избегавање или одбијање да се пружи захтеване информације и достави потребна документација, повлачи са собом одговорност стечајног дужника (чл. 213–9.9. Стечајног закона).

91 T. Stubbs et al., 5.

92 *Ibid.*, 4.

4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Руски законодавац прихвата савремене светске трендове и познаје стечај предузетника већ у првих неколико година поновног успостављања режима стечаја. Питање стечаја потрошача је, међутим, већ дуго било постављено само на нивоу концепта, јер се у временима просперитета није ни постављало питање могуће финансијске кризе и њених погубних последица по животни стандард становништва. У ситуацији када је финансијска криза, а посебно санкције које су уведене Русији, погодила руско тржиште, постало је јасно да се мора пронаћи решење за огромне количине насталог дуга. Ситуација са којом се законодавац суочавао није новина на светској сцени – све земље које познају институт потрошачког стечаја имале су исте дилеме – да ли прихватити тај институт и како избећи или макар ублажити потенцијалне злоупотребе које он може проузроковати. Можемо чак и закључити да су мање-више исте околности довеле до увођења индивидуалног стечаја у Русији као и у већини других земаља – дерегулација кредитног тржишта, несигурне породичне финансије, агресивна банкарска политика потрошачких кредита често лишена адекватних процена кредне способности дужника, криза на хипотекарном тржишту, пораст каматних стопа и слично. Једина разлика јесте у томе што се у руском праву то дешава у последњих неколико година, а остала европска законодавства су се са тим изазовима суочавала осамдесетих и деведесетих година XX века. Разлог јесте тај што су политичке прилике у Русији дуги период биле другачије од земаља такозваног западног света тако да су нешто касније ступили на сцену догађаји који су захтевали промене у руском праву.

Примена института стечаја у пракси представља резултат деценијске борбе за проналажење адекватног решења за кризу у коју су запали потрошачи. Решења која законодавац нуди јесу у складу са трендовима који постоје у праву потрошачког стечаја и отварају могућност за дужнике да реструктурирају своје дугове или да се ослободе (дела) свог терета и да реше тешку финансијску ситуацију у којој се налазе.

*

Александра Вишекруна

бакалавр права-магистр, сотрудник-исследователь,
Институт сравнительного права в Белграде

ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЕ БАНКРОТСТВО В ПРАВЕ РОССИИ

Краткое содержание

В последнее десятилетие двадцатого века после резких изменений в функционировании экономики Россия возвращается к институту банкротства, существовавшему до революции 1917 года. Кроме банкротства компаний, на российской практике

появляется институт банкротства физических лиц – изначально только предпринимателей, а с 2015 года и потребителей. Банкротство физических лиц является особым юридическим институтом, для которого возникает необходимость с появлением потребительских кредитов и процессом дерегулирования кредитного рынка, который происходит в России только в последние несколько лет. Финансовый кризис, экономические санкции, падение курса рубля, рост инфляции – лишь некоторые из факторов, которые повлияли на законодателя установить этот институт. Законодательный процесс был долгим – этот институт существует еще в решениях закона о банкротстве от 1998 года, но соответствующие законодательные реформы, которые были предпосылкой для его применения, так и не были реализованы. Закон, регулирующий этот вопрос, наконец-то, начал применяться с октября 2015 года. В статье будут представлены решения российского законодателя, смотря сквозь призму современных тенденций в этой области.

Ключевые слова: банкротство, Россия, потребительское банкротство.

Aleksandra Višekruna, M.A.

Research Associate, Institute of Comparative Law, Belgrade

CONSUMER INSOLVENCY IN RUSSIAN LAW

Summary

In the final decade of the 20th century Russia, after drastic changes in the functioning of economy returns the institute of insolvency that was in use until the Revolution in 1917. Besides company insolvency, Russian legal practice is familiar with the insolvency of natural person – in the beginning only entrepreneur and since 2015 consumer as well. Personal insolvency is a particular legal institute that has emerged due to the development of consumer credit and deregulation of credit market, which is the process that appears in the Russian law only recently. Financial crisis, economic sanctions, devaluation of ruble and inflation are just a few of the factors that contributed to the introduction of this institute. The legislative journey was long – this institute existed even in insolvency law from 1998, but legislative reforms that were a precondition of its application were never introduced. Finally, a law that regulates this issue came into force in October 2015. Paper will present solutions of Russian legislator, considered through the prism of contemporary tendencies in this area.

Keywords: insolvency, Russia, consumer insolvency.